

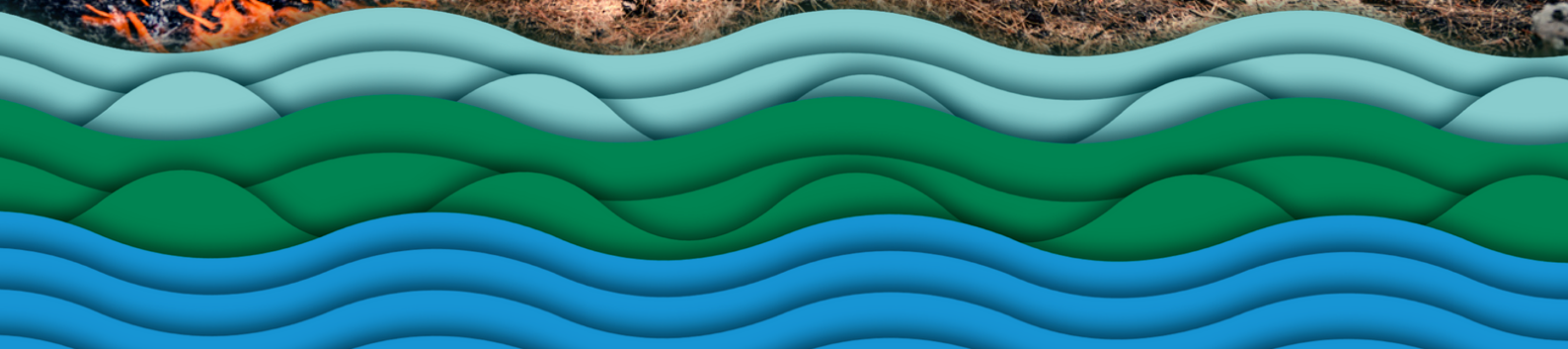

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Лісові пожежі внаслідок російського вторгнення та перспективи повоєнного відновлення українських лісів

Аналітична записка

Лісові пожежі внаслідок російського вторгнення та перспективи повоєнного відновлення українських лісів

Аналітична записка

Богдан Кученко, еколог ЕПЛ, Петро Тестов, експерт з лісової політики ЕПЛ

Редакційна колегія: Олена Кравченко, директор, провідний юрисконсульт ЕПЛ, Анатолій Павелко, провідний юрисконсульт ЕПЛ, Катерина Полянська, еколог 1-ої категорії ЕПЛ

Вступ, актуальність теми дослідження

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, яка триває з 24 лютого 2022 року, призвела не тільки до численних жертв серед мирного населення і сил оборони України та масштабного руйнування об'єктів інфраструктури всіх видів. Війна також завдала великої за обсягами та довготривалої шкоди нашому навколишньому природному середовищу, зокрема лісовим екосистемам.

Найбільшої шкоди лісовим екосистемам завдало значне збільшення площі лісових пожеж, які минулого року досягли рекордних площ. За даними Регіонального Східноєвропейського центру моніторингу пожеж, отриманими з використанням супутникових даних, до середини осені 2022 року спричинені війною пожежі пошкодили щонайменше 330 тисяч гектарів лісового фонду. Незважаючи на загалом нижчий рівень пожежної небезпеки, ніж у 2020 році, коли був встановлений попередній сумний рекорд із площею лісових пожеж¹. При цьому, через забруднення вибухонебезпечними предметами значної площі лісів, масштабні пожежі можуть продовжитись цього року та в наступні роки, навіть на звільнених територіях, через неможливість забезпечити належне пожежогасіння у зв'язку з ризиком підризу на мінах для рятувальників та працівників лісової охорони, а також через самовільну детонацію вибухонебезпечних предметів. А вздовж нинішньої лінії фронту, лісові пожежі різного масштабу знову поновились зі встановленням сухої погоди, і продовжують вражати нові площі лісів. Тому наведене вище число є далеко не остаточною площею пожеж, які були спричинені російською повномасштабною війною проти України.

Також значного негативного впливу лісовому біорізноманіттю завдають такі неминучі наслідки війни, як руйнування природних оселищ та загибель великої кількості представників флори і фауни на значній території внаслідок вибухів різноманітних артилерійських та авіаційних боєприпасів, перманентне шумове забруднення та спричинена ним втрата традиційних місць розмноження і міграційних шляхів низки видів фауни, будівництво фортифікацій у межах лісових масивів та заготівля деревини для цих потреб, а також забруднення лісових ґрунтів і водойм паливно-мастильними матеріалами та іншими токсичними речовинами із тисяч одиниць знищеної техніки та мільйонів розірваних і неспрацьованих боєприпасів. Особливо

¹ URL:<https://bit.ly/3llmoqY>

токсичним в цьому плані є паливо зі збитих ракет, або тих, які через технічні несправності падали з паливом у баках. Окремим компонентом шкоди для лісів є браконьєрство поблизу лінії фронту та на окупованих територіях, яке доповнює втрати тваринного світу, що були спричинені вибухами боєприпасів, пожежами, отруєнням ґрунтів та водойм.

Повні наслідки війни для лісових екосистем можна буде належним чином оцінити лише в наступні після Перемоги роки.

У цьому аналітичному документі представлено спробу МБО «Екологія – Право – Людина» оцінити масштаби шкоди для природного та соціального середовищ, спричинених руйнуванням лісових екосистем внаслідок війни, поррахувати можливий розмір збитків для стягнення з агресора та розглянути декілька можливих варіантів повоєнного відновлення та використання лісових масивів.

Окрему увагу було приділено спробі оцінити площі лісових пожеж в постраждалих від війни областях, використовуючи дані сервісу моніторингу пожеж FIRMS (Fire Information for Resource Management System) від NASA.

Методологія дослідження

1. Збір та аналіз теоретичних даних про впливи воєнних дій на лісові екосистеми.
2. Обчислення площі пожеж з 24 лютого до 31 жовтня 2022 року з використанням сервісу EFFIS (на основі даних FIRMS, скоригованих за супутниковими знімками місії Sentinel-2).
3. Розробка рекомендацій щодо повоєнного управління лісами та відновлення пошкоджених внаслідок бойових дій лісових екосистем на основі зібраних даних про площі та види пошкоджень.

Огляд та класифікація впливів воєнних дій на лісові екосистеми

1. Прямі впливи від вибухів різноманітних типів артилерійських та авіаційних боєприпасів:
 - Знищення чи пошкодження деревостанів вибуховою хвилею та уламками;
 - Локальне руйнування лісової підстилки та ґрунтового покриву в місцях розриву снарядів – руйнація лісових екосистем;
 - Загибель низки представників флори і фауни, зокрема охоронюваних видів внаслідок дії факторів ураження при детонації боєприпасів.
2. Лісові пожежі, спричинені вибухами боєприпасів, гасіння яких ускладнене бойовими діями або масовим мінуванням території:
 - Загибель та пошкодження деревостанів у вогні. Ступінь пошкоджень залежить від низки факторів, серед яких варто виділити інтенсивність пожежі, тривалість дії вогню на кожній конкретній ділянці, погодні умови (включаючи вологість повітря і силу вітру), а також склад самих деревостанів. Найбільш вразливими є чисті соснові ліси, в яких пожежа може швидко охопити сотні та навіть тисячі гектарів, водночас у листяних лісах пожежі виникають рідко і зазвичай охоплюють невеликі площі;
 - Загибель безлічі живих організмів під дією високих температур та продуктів горіння;
 - Викиди в атмосферу великих обсягів двоокису вуглецю (парниковий газ – основна причина антропогенної зміни клімату), а також чадного газу, оксидів сірки і азоту, неокислених вуглеводнів та дрібнодисперсних твердих часток сажі;

- Руйнування верхнього шару лісових ґрунтів та часткове вивільнення в атмосферу ґрунтового вуглецю.
3. Забруднення лісових ґрунтів та водойм низкою токсичних сполук:
 - Паливо-мастильні матеріали зі знищеної техніки, включаючи мобільні паливозаправники;
 - Важкі метали із оболонок боєприпасів та знищеної військової техніки;
 - Залишки вибухових речовин (суміші тротилу, гексогену та октогену в різних пропорціях), які не прореагували під час вибухів. Вважаються високотоксичними речовинами;
 - Залишки рідкого та твердого ракетного палива і спеціальних окисників до нього. Особливо токсичним є рідке ракетне пальне із застарілих ракет, наприклад гептил (несиметричний диметилгідразин);
 - Побутові відходи та відходи життєдіяльності у місцях концентрації військ.
 4. Вирубання лісових насаджень для будівництва та відновлення після обстрілів різноманітних фортифікаційних споруд з обох сторін лінії фронту.
 5. Забруднення лісів нерозірваними боєприпасами, зокрема протипіхотними та протитанковими мінами, яке призводить до обмеження або навіть припинення використання цих територій, та періодичної загибелі крупних тварин.
 6. Збільшення обсягів рубок у межах лісових господарств, які не постраждали від воєнних дій, для компенсації скорочення доступних до заготівлі площ через війну.
 7. Зменшення уваги громадськості до проблем системи управління лісами та лісового господарства України, що полегшує просування екологічно шкідливих ініціатив з боку Держлісагентства та ДП «Ліси України».

Оцінки площі лісових пожеж в Україні після 24.02.2022

Для обчислення площі пожеж нами використовувались дані сервісу EFFIS (European Forest Fire Information System). Сайт EFFIS є відкритим для усіх користувачів і збирає інформацію про площі пожеж на основі термальних супутникових даних.

Надалі його алгоритми обраховують площі і формують контури ділянок, які є потенційно пошкодженими пожежами, за сукупністю відповідних термоточок або теплових аномалій (zareєстрованих супутниками значних підвищень температури земної поверхні, площа яких не менше за мінімальне просторове розрізнення відповідного супутника). Основним джерелом термоточок є дані системи MODIS (Moderate Resolution Imaging SpectroRadiometer) від NASA², який має просторове розширення на рівні 250 метрів на піксель. Це дозволяє фіксувати пожежі площею 30 гектарів та більше.

З 2018 року система EFFIS почала використовувати для аналізу супутникові знімки місії Sentinel-2, що дозволило виявляти пожежі з площею менше 30 гектарів, завдяки чому зараз фіксується 95 % від усієї території, яка за рік зазнає впливу пожеж в межах ЄС³.

Свіжі супутникові знімки Sentinel-2 з'являються кожні декілька днів. Після чого за відповідними алгоритмами система EFFIS вираховує індекси пошкодження пожежами і надалі формуються контури ділянок з позначкою "supervised" (під наглядом).

Відповідні контури територій, пройдених пожежами за довільний період, можна завантажити із сайту EFFIS у векторному форматі для роботи в ГІС-програмах. Нами було обрано QGIS, яка досить проста у користування та має значний функціонал у безкоштовній версії.

² Офіційний сайт, URL: <https://modis.gsfc.nasa.gov/>

³ Rapid Damage Assessment – EFFIS, URL: <https://effis.jrc.ec.europa.eu/about-effis/technical-background/rapid-damage-assessment>

В якості періоду фіксації пожеж було обрано 24 лютого – 31 жовтня 2022 року, тобто від початку повномасштабного вторгнення до завершення пожежонебезпечного періоду.

Також нами були перевірені вручну деякі контури за допомогою свіжих супутникових знімків, в різних каналах - що підтвердили релевантність використання даних EFFIS до реалій України.

У подальшому, враховуючи що не все, що є лісом з точки зору супутникового знімку є лісом з точки зору законодавства, нами був проведений перетин контурів з EFFIS з контурами державних лісів України.

Також для відокремлення лісів у зоні бойових дій був додатково проведений перетин з межами громад, на яких ведуться (велися) бойові дії або які тимчасово окуповані, відповідно до Наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України № 309 від 22.12.2022⁴.

Після виконання описаних вище операцій нами були отримані такі дані щодо лісових пожеж, в розрізі областей та лісових господарств у них.

1. Житомирська область – 2582,3 га (без врахування пожеж у Древланському природному заповіднику), зокрема:

- Білорівницький лісгосп – 93,3 га (пожежі тривали протягом 14-15 березня 2022 року);
- Народицький спецлісгосп – 2380 га (пожежі протягом 19-29 березня);
- Житомирський військовий лісгосп – 0,65 га (25 лютого – 20 березня);
- Коростенський лісгосп – 2 га (20-29 березня);
- Коростенський лісгосп АПК (колишні колгоспні ліси) – 3,5 га (16-20 березня);
- Малинський лісгосп АПК – 53,2 га (11-29 березня);
- Малинський лісгосп – 0,25 га (18 березня);
- Овруцький лісгосп – 5,8 га (20-22 березня);
- Овруцький спецлісгосп – 43,6 га (19-30 березня).

2. Херсонська область – 15 859 га (найбільша площа серед усіх областей), зокрема:

- Великоолександрівське лісове господарство – 538,3 га (окремі пожежі тривали протягом 18 березня – 31 липня 2022 року);
- Збур'ївське лісомисливське господарство – 6267,9 га (24 березня – 1 вересня);
- Каховське ЛГ - 1852,7 га (26 лютого – 9 серпня);
- Великокопанівське ЛМГ - 396,9 га (22 березня – 9 травня);
- Цюрупинське ЛМГ - 4480,7 га (24 лютого – 24 липня);
- Степовий філіал УкрНДІЛГА - 15,1 га (одна пожежа 25 березня);
- Голопристанське ЛМГ - 2307,5 га (6-10 травня та 24-31 липня).

3. Луганська область – 12362 га (переважно на надзаплавних борах вздовж Сіверського Дінця – див. додаток 1), зокрема:

- Луганське лісомисливське господарство – 648,4 га (пожежі тривали протягом 20 березня – 27 червня 2022 року);
- Кременське лісомисливське господарство – 7511,5 га (протягом 21 березня – 28 серпня, найбільша площа серед усіх лісгоспів);

⁴ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>

- Сєверодонецьке лісомисливське господарство – 2718,1 га (протягом 23 березня – 9 липня);
- Станично-Луганське лісомисливське господарство – 545,7 га (протягом 19 травня – 1 липня);
- Новоайдарське лісомисливське господарство – 810,2 га (протягом 26 березня – 31 липня).

4. Харківська область – 10 397 га (аналогічно у надзаплавних соснових борах, за деякими винятками), зокрема:

- Балаклійське лісове господарство – 2210,5 га (різні пожежі протягом 19 березня – 20 липня 2022 року);
- Вовчанське лісове господарство – 446,2 га (протягом 6 квітня – 20 липня);
- Ізюмське лісове господарство – 6697,6 га (протягом 23 березня – 23 серпня);
- Куп'янське лісове господарство – 499,2 га (протягом 23 березня – 9 липня);
- Чугуєво-Бабчанське лісове господарство – 192 га (7 травня).

5. Запорізька область – 700 га, зокрема:

- Запорізьке лісомисливське господарство – 143,3 га (пожежі тривали протягом 13 березня – 18 липня 2022 року),
- Мелітопольське лісомисливське господарство – 22,5 га (15 березня – 29 липня),
- Кам'янсько-Дніпровське лісове господарство – 250,8 га (протягом 28 лютого – 25 травня),
- Пологівське лісомисливське господарство – 93,7 га (21 березня – 31 липня),
- Приморське лісове господарство – 160,8 га (19 березня – 19 червня),
- Бердянське лісове господарство – 29,2 га (2 пожежі - 25 березня та 10 червня).

6. Миколаївська область – 4 943 га, зокрема:

- 50,6 га – Баштанське лісове господарство
- 332,8 га – Березнуватське лісове господарство
- 18,9 га – Володимиріське лісове господарство,
- 21,8 га – Вознесенське лісове господарство,
- 471,1 га – Миколаївське лісомисливське господарство,
- 4084,5 га – Очаківське лісомисливське господарство (на Кінбурнському півострові).

7. Донецька область – 12 870 га (дані по окремих лісгоспах не вдалось отримати через недоступність векторних шарів із межами лісгоспів).

8. Чернігівська область – 6 640 га пожеж за вказаний період у всіх лісгоспах разом.

Також, використовуючи завантажені дані сервісу EFFIS, нами було обчислено загальну площу лісових пожеж в Україні за 24 лютого – 31 жовтня 2022 року. Для цього векторний шар з усіма ландшафтними пожежами зафіксованими сервісом EFFIS за відповідний період, було обрізано по шару з межами лісів (з карти типів ландшафтів України). Отримане значення площі лісових пожеж за досліджуваний період склало 114,4 тисячі гектарів. Зокрема, сюди увійшли пожежі в Чорнобильській зоні відчуження, де протягом 2022 року від пожеж постраждало щонайменше 22 тисячі гектарів лісу⁵ (межі цих пожеж можна побачити у додатку 2).

Точність отриманого значення площі пожеж по всій Україні обмежуються, перш за все, недосконалістю шару з класифікацією типів ландшафтів, в якій лісами можуть класифікуватись деякі нелісові землі через певні умови. Що стосується точності

⁵ URL: https://www.facebook.com/UkrainianNatureConservationGroup/posts/1038818893472939?ref=embed_post

завантаженого із сайту EFFIS векторного шару з межами пожеж, то його допустима похибка, за даними розробників сервісу, становить не більше 5%. За нашими оцінками, сукупна похибка обчислень, з урахуванням допустимої похибки системи EFFIS та недоліків шару з типами ландшафту, становить 10-15 %.

Варіанти відновлення постраждалих від бойових дій лісів та управління лісами у післявоєнний період

1. Реалістичний сценарій

Відновлення лісів у межах природно-заповідного фонду буде відбуватись на природоорієнтованих засадах для збереження лісового біорізноманіття. Водночас у експлуатаційних лісах продовжуватимуть переважати суцільні рубки та створення бідних за видовим складом насаджень.

Відновлення пошкоджених від війни лісів буде залежати від рівня їхнього забруднення ВВП. Постраждалі ліси з низькою концентрацією ВВП, скоріш за все, будуть швидко розміновані та повернуті до інтенсивного використання. Знищені війною ділянки в таких лісах будуть прибрані в ході суцільних санітарних рубок, а лісовідновлення буде включати комбінацію штучного та природного поновлення, із переважанням створення лісових культур.

Середньо- та сильно забруднені ВВП ліси будуть залишатись без використання протягом тривалого часу (цілком можливо, декілька десятиліть). А тому в таких лісах будуть переважати природні процеси трансформування екосистем, які будуть включати відмирання пошкоджених та ослаблених дерев і формування мішаного підросту. В цілому, такий варіант буде мати позитивні наслідки для лісового біорізноманіття через зменшення антропогенного навантаження на низку лісових масивів. Серед найбільших ризиків варто згадати можливість масового поширення інвазійних видів дерев, а також компенсацію від втрати таких ділянок шляхом сильного нарощування рубок в більш доступних лісах, що може призвести до деградації останніх.

2. Оптимістичний сценарій

Відновлення лісових масивів буде відбуватись з повним врахуванням екологічних факторів, необхідності збереження біорізноманіття та наслідків зміни клімату.

В експлуатаційних лісах з невисоким рівнем забруднення ВВП відновлення буде передбачати формування високопродуктивних та стійких мішаних деревостанів, можливе проведення інтенсивних лісгосподарських заходів, спрямованих на швидке формування лісів із цільовими деревостанами. Досягнення високої продуктивності буде поєднуватись із забезпеченням стійкості лісу до можливого поширення «шкідників лісового господарства» та пожеж. Заборона використання інвазійних видів під час лісовідновлення суворо дотримується, адже є затверджений наказом Міндовкілля у квітні 2023 року⁶ перелік таких видів не буде скорочуватись, а з боку лісівників з'явиться розуміння небезпеки всіх видів зі згаданого переліку і буде визнано наявність альтернативних аборигенних дерев⁷ для відновлення лісів та лісосмуг.

У межах природно-заповідного фонду та інших неексплуатаційних категорій лісів основною метою заходів із відновлення є створення сприятливих умов для збереження біорізноманіття. Широко застосовується природне поновлення, водночас активно застосовуються заходи з

⁶ Про затвердження Переліку інвазійних видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у процесі відтворення лісів. Наказ Міндовкілля від 03.04.2023, № 184. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0641-23#Text>

⁷ Що насаджувати в посушливих регіонах після заборони 13 видів-інтродуцентів у лісовідтворенні. Допис на Facebook-сторінці «EcoBlog of Olexiy Burkovskyy». URL: <http://bit.ly/3OB0hsQ>

вилучення інвазійних видів, і в основному ярусі лісу, і в підрослі та підліску. Допускаються рубки переформування в штучних деревостанах, якщо вони необхідні для формування природної структури лісів.

Сильно забруднені ВНП лісові масиви, незалежно від їхньої категорії, будуть залишатись з обмеженим доступом протягом досить тривалого часу (від одного до кількох десятиліть) – враховуючи складність розмінування лісів та їхню низьку пріоритетність у процесі розмінування після земель населених пунктів, інфраструктури та сільськогосподарського призначення. В таких лісах почнуть розвиватись процеси природної динаміки (вторинні сукцесії), що призведуть до поступового збільшення видового різноманіття деревостанів та інших груп живих організмів, які пов'язані із певними видами дерев.

3. Песимістичний сценарій

Продовження ведення лісового господарства на основі застарілої парадигми, в яких ліси сприймаються лише як плантації деревини та мисливські угіддя, використання інвазійних видів вважається виправданим, а стійкість деревостанів враховується лише там, де це економічно вигідно. Буде відбуватись нарощування обсягів суцільних рубок, зокрема за рахунок розбудови мережі лісових доріг в малодоступних, і відповідно краще збережених, лісових масивах. Внаслідок цього площа природних лісів в Україні буде неухильно скорочуватись внаслідок їхньої заміни на ліси штучного походження. Також буде відбуватись збільшення площі лісів з домінуванням інвазійних видів дерев, особливо в південних та східних областях. Оскільки є сильний спротив з боку лісівників забороні на висаджування таких поширених у лісовому господарстві інвазійних видів, як робінія псевдоакація (робінія звичайна) та дуб червоний. Однією із причин для такого рішення називається стійкість цих видів до умов зміни клімату. Хоча існує низка аборигенних видів дерев, які можна вирощувати на півдні України (зокрема для відновлення лісосмуг), за умови належного догляду в перші роки життя дерев, більшість лісівників ігнорують ці дані.

Відновлення постраждалих від війни лісів буде відбуватись хаотично, залежно від господарської цінності лісів. Ділянки із найбільш цінними в економічному плані деревостанами будуть намагатись розмінувати в першу чергу та вирубати. Можливі випадки підриву лісівників на залишених ВНП через поспішність повернення лісових територій до господарського використання. Водночас малоцінні та нецікаві для лісівників території лісу будуть залишатись замінованими на багато десятиліть. В цілому, це може мати позитивні наслідки для природи за рахунок повернення природної динаміки в залишені лісові екосистеми. Але враховуючи невеликий вік таких ділянок, рівень біорізноманіття в них протягом десятиліть буде залишатись нижчим, ніж в старих природних лісах, які будуть залучатись під рубки натомість. Також загрозою буде залишатись безконтрольне поширення інвазійних видів у всіх лісах.

Площа лісів у складі природно-заповідного фонду буде збільшуватись повільно, оскільки цінні для заповідання ліси будуть швидше залучатись до інтенсивного лісового господарства і вирубуватись, ніж братись під охорону. Також будуть постійні спроби нарощування обсягів рубок у межах природно-заповідного фонду шляхом дозволу проведення в них різних видів рубок із сумнівною доцільністю. Більша частина таких пропозицій буде відкинута за рахунок тиску громадськості, однак низка новацій, які сприятимуть рубкам заповідних лісів, можуть бути реалізованими у підзаконних нормативно-правових актах.

У середньостроковій перспективі прогнозовані тенденції призведуть до прогресуючої деградації лісів України та скорочення обсягу екосистемних послуг, які надаються ними. В умовах посилення зміни клімату, лісові пожежі будуть ставити частішими, а їхні наслідки більш катастрофічними – і для економіки, і для лісового біорізноманіття.

Висновки та рекомендації

Висновки

1. Повномасштабна війна росії проти України призвела до величезних збитків для довкілля, зокрема для лісових екосистем. Відновлення після цих збитків займе десятки, а в окремих випадках – сотні, років.

2. Основними факторами негативного впливу на ліси є: вибухи різноманітних артилерійських та авіаційних боєприпасів, яка включає руйнівний вплив вибухових хвиль та шумове забруднення, лісові пожежі різної інтенсивності, забруднення ґрунтів та водоєм паливно-мастильними матеріалами, важкими металами, ракетним паливом та рештками вибухових речовин, вирубування лісів для будівництва фортифікаційних споруд, а також забруднення великих масивів лісів вибухонебезпечними предметами.

3. Найбільш вагомим із перелічених негативних впливів війни для лісів можна вважати пожежі. За даними системи EFFIS (European Forest Fire Information System), протягом 24 лютого – 31 жовтня 2022 року, площа лісових пожеж в межах лісових ландшафтів України склала 114,4 тисячі гектарів. Можлива похибка складає біля 10-15%. Також наслідками війни буде збільшення площі пожеж на звільнених територіях в наступні роки.

4. Шлях повоєнного відновлення лісів України напряму буде залежати від обраного Міндовкіллям та керівництвом лісової галузі, а в нинішній ситуації – ще й Офісом Президента України, напрямку розвитку лісової галузі нашої країни. Оскільки це буде визначати чи серед пріоритетів буде перехід до наближеного до природи лісівництва із несучільними видами рубок та переважанням природного відновлення лісів і збільшення частки лісів у межах природно-заповідного фонду. Чи навпаки – перевага буде надаватись нарощуванню рубок у стиглих лісах і максимальному використанню лісових культур для лісовідтворення, що в середньостроковій перспективі загрожує деградацією наших лісів.

Рекомендації

1. Верховній Раді України:

- Ухвалити проєкт Закону «Про ринок деревини» № 4197-д від 10.09.2021⁸ для законодавче урегулювання питання функціонування ринку деревини та зменшення ризику корупційних схем із продажем деревини.
- До кінця 2023 року ухвалити в цілому проєкт Закону «Про державний екологічний контроль» (реєстраційний № 3091)⁹, для реформування та посилення системи екологічного контролю в Україні, а також відокремлення функції контролю від господарюючої у лісовому господарстві.
- Посилити відповідальність за незаконні рубки лісу, які були вчинені представниками лісогосподарських підприємств із порушенням норм чинного законодавства.

2. Кабінету Міністрів України:

- Розробити із залученням усіх зацікавлених сторін та затвердити план дій із реалізації Державної стратегії управління лісами України до 2035 року (починаючи із 2025 року);
- Розробити із залученням усіх зацікавлених сторін та затвердити зміни до Правил відтворення лісів, що будуть включати критерії лісових ділянок, для яких має

⁸ Картка законопроєкту 4197-д від 10.09.2021 на офіційному порталі Верховної ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72719

⁹ Картка законопроєкту №3091 від 19.02.2020 на офіційному порталі Верховної ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186

застосовуватись виключно природне лісовідновлення, та переважно природне лісовідновлення;

- Затвердити «Державну стратегію національної системи управління ландшафтними пожежами»

3. Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України:

- Координувати процес розроблення нових навчальних програм у сфері лісового господарства, які будуть враховувати перехід на засади наближеного до природи лісівництва, та всі виклики, які постали перед лісогосподарською сферою внаслідок російсько-української війни.
- Активізувати роботи зі створення об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення на лісових землях, території, які суттєво включаючи постраждали внаслідок воєнних дій, однак залишаються важливими для збереження біорізноманіття та мають значні перспективи природного відновлення.
- Для компенсації втрачених через війну лісових екосистем у межах ПЗФ, забезпечити створення на територіях, які не постраждали від війни, нових об'єктів ПЗФ схожої площі з подібними екосистемами (біотопами).

4. Державному агентству лісових ресурсів України:

- Координувати процес впровадження цілей Державної стратегії управління лісами України до 2035 року¹⁰ та вчасно виконувати всі заходи з плану дій до цієї Стратегії, які стосуються повноважень Держлісагентства;
- Оновити проект Правил рубок в лісах України¹¹ із врахуванням аргументованих зауважень від експертної громадськості;
- Відмовитись від внесення змін до санітарних правил у лісах України, які послаблюють обмеження на рубки в неексплуатаційних лісах. Оскільки з часу внесення відповідних змін у грудні 2020 року в лісах України не було жодних масових спалахів шкідників та хвороб, що свідчить про доцільність запроваджених обмежень;
- Координувати процес пошуку самозаліснених земель, придатних до включення до лісового фонду, та долучатись до переговорів із громадами щодо передачі таких земель.

5. Державному підприємству «Ліси України»:

- Забезпечити ідентифікацію місць проживання/зростання видів Червоної книги України у межах лісового фонду, типових та унікальних природних комплексів і об'єктів. місць розмноження диких тварин, а також найстаріших або визначних дерев у межах лісового фонду (зокрема в межах лісів, які постраждали від війни).
- Забезпечити створення із залученням науковців охоронних зон для збереження виявлених об'єктів, для створюються охоронні зони у лісах, відповідно до Постанови КМУ від 12 травня 2023 р. № 499¹².
- Віддавати перевагу природному поновленню знищених війною лісів, там де це можливо.
- Відмовитись від відтворення густих соснових лісів на піщаних аренах південних та східних областей, натомість віддавати перевагу відновленню мозаїчного

¹⁰ Розпорядження КМУ від 29 грудня 2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

¹¹ URL: <https://forest.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/23032023-povidomlennia-pro-opryliudnennia-proiektu-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-deiaki-pytannia-zdiisnennia-rubok-v-lisakh-ukrainy>

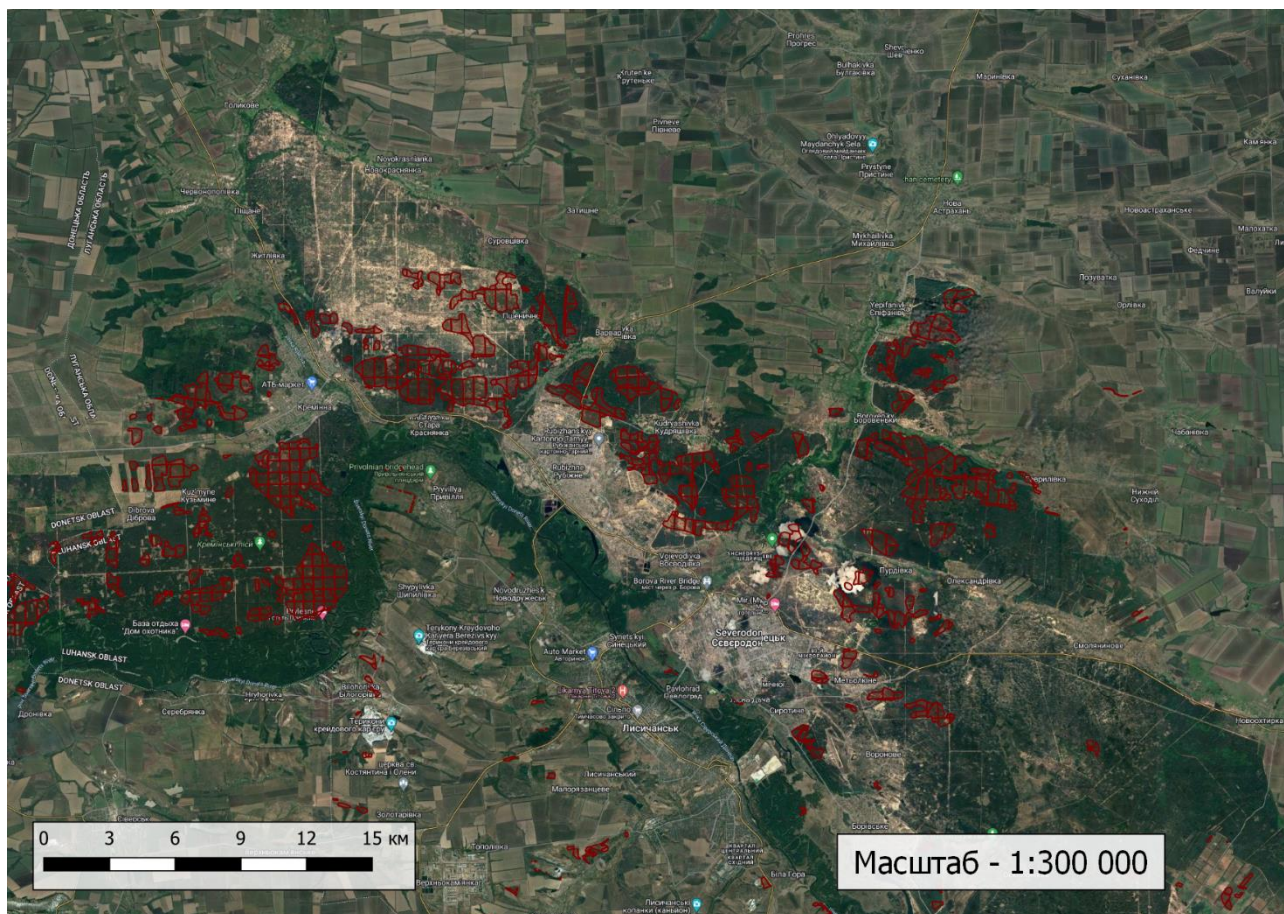
¹² Про затвердження Порядку створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах та Порядку створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України. Постанова КМУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499-2023-%D0%BF#Text>

ландшафту з рідколісся та піщаних степів, який є більш типовим для ґрунтово-кліматичних умов піщаних арен і менш пожежонебезпечним. Зокрема про це свідчить монографія 2022 року «Відновлення лісів Луганщини на згарищах в умовах змін клімату». (Автори: Зібцев С. В. та інші).

- Створити спеціалізований центр з навчання лісових пожежних та забезпечити його випускників необхідною технікою для оперативного гасіння лісових пожеж;
- Дати розпорядження своїм філіям щодо активізації роботи із пошуку самозаліснених земель, які придатні до включення до лісового фонду, та вести роз'яснювальну роботу з органами місцевого самоврядування (із залученням науковців та громадськості) про переваги використання таких земель для лісгосподарських потреб.

Додатки

Додаток 1. Поширення лісових пожежі в районі Лисичансько-Северодонецької агломерації Луганської області у 2022 році (за даними EFFIS).

Додаток 2. Поширення лісових пожеж у межах Чорнобильської зони відчуження у 2022 році (за даними EFFIS).

